

ՍՎԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԸ ԵՎ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Հայ անվանի գրող Ավետիս Ահարոնյանը /1866-1948/ եղել է Հայ հեղափոխական դաշնակցություն կուսակցության նշանավոր ներկայացուցիչ, Հայաստանի Առաջին հանրապետության խորհրդարանի նախագահ, տիրապետում ճանաչված հասարակական գործիչ։ Խորհրդային Հայաստանում իշխանությունների վարած ներքին ու արտաքին քաղաքականության հանդեպ ունեցած քննադատական վերաբերմունքի պատճառով, նրա գեղարվեստական ստեղծագործությունները խորհրդային տարիներին իր հայրենիքում չվերահրատարակվեցին և չդարձան ընթերցողների լայն շրջանների համար մատչելի։ Ա.Ահարոնյանի գրական ժառանգությունն անցյալում մասնաճյուղավորված գիտական խոր ու քաղմակողմանի վերլուծության չի ենթարկվել։

Արդեն վաղուց է, ինչ հնարավորություն է ստեղծվել իր ապրած ժամանակաշրջանում լայն ճանաչման արժանացած հայ գրողի քաղմահատոր ու քաղմածանր գրավոր ժառանգությունը հետազոտելու և ըստ արժանվույն գնահատելու համար։ Երկար տարիներ զբաղվելով Ա.Ահարոնյանի գրավոր ժառանգության մի կարևոր հատվածի՝ գեղարվեստական արձակի ուսումնասիրությամբ՝ մենք համոզվել ենք, որ 19-րդ դարի 80-ական թվականներից մինչև 20-րդ դարի 30-ական թվականները ստեղծագործած հայ գրողի գեղարվեստական մտածողության քաղմածանր արձասիրքի մեջ գեղարվեստական արձակն ամենաարժեքավորն է։ Նրա լավագույն հոլացքներն իրենց գեղարվեստական դրսևորումներով ու ենթատեքստով միտված էին դեպի 20-րդ դարի սկզբի համադրական արվեստն ու գեղարվեստական մտածողությունը։ Նման մախափությունն էր վերջո մախափել է, որ գրողի ստեղծագործություններում գեղարվեստական ուրույն նրբերանգներով ու ընդգրկումներով արտացոլվեց իր ապրած ժամանակաշրջանի ոգու մի շարք էական կողմերը։ Նրա լավագույն արձակ երկերում արծարծված գեղագիտական, փիլիսոփայական, հումանիստական, ազգային-քաղաքական, քաղաքականության քննադատական հոգում ու հետաքրքրում են մասնաճյուղավորված հայ մարդուն։

Ծանոթանալով նշանավոր գրողի կյանքի ու ստեղծագործության առավել կարևոր հանգրվաններին։ Ա. Ահարոնյանը ծնվել է 1866թ. Սուրմալուի գավառի Իգդիրմավա գյուղում։ Հայրը՝ Առաքելը, դարբին էր, մայրը՝ Զարդարը՝ գրագետ գեղջկուհի։ Վերջինս էլ տառաճանաչ է դարձնում որդուն։ Նախ՝ իրենց գյուղում, ապա՝ Իգդիրի դպրոցում մախնական կրթություն ստանալուց հետո անձնական ընդունակությունների և իր սիրելի ուսուցիչ, Իգդիրի դպրոցի տեսուչ Դ.Բալանթարյանի միջնորդությամբ 1881թ. ընդունվում է Էջմիածնի Գևորգյան ճեմարանը (այս շրջանի, ինչպես մասնաճյուղավորված իր մանկության ու պատանեկության մասին գրողը համագամառներն պատմել է «Իմ գիրքը» գեղարվեստական ինքնակենսագրության մեջ)։ 1886թ. ճեմարանում ուսումնառությունն ավարտելուց հետո վերադառնում է հայրենի գյուղ։

1887թ. Թիֆլիսի «Արձագանք» պարբերականի ապրիլի 26-ի համարում տպագրվում է Ահարոնյանի առաջին թղթակցությունը՝ «Նամակ Իգդիրից»։ Ըստ էության այս տարվանից էլ սկսվում է նրա գրական-հասարակական գործունեությունը։ Կարճ ժամանակով մա վերակացու է աշխատում Էջմիածնի ճեմարանում։ Այնուհետև՝ ուսուցիչ է աշխատում Իգդիրի, ապա՝ Նոր Բայազետի ծխական դպրոցներում։ Վերադառնում է Իգդիր և մինչև 1896թ. աշխատում որպես դպրոցի ավագ ուսուցիչ։ 1894թ.

«Մշակ»-ի մեջ տպագրված «Լուրեր սահմանի այն կողմից» հոդվածաշարի մեջ մա գաղթականներից, ինչպես նաև այլ աղքատներից ստացած տեղեկություններից այն եզրակացության է գալիս, որ Թուրքիայի իշխանությունները կոտորածներ են նախա- պատրաստվում իրականացնել Արևմտյան Հայաստանում: Այս կանխագուշակությու- նը դժբախտաբար իրականանում է: Նա 1895- 96թթ. կոտորածներից խույս տվածնե- րին, որոնք գաղթել էին Սուրմալուի գավառ /Իզմիրմալա, Իզմիր/, առաջին օգնությունն է կազմակերպում Իզմիրում: Իսկ որոշ ժամանակ անց գաղթականների պատմածների հիման վրա գրում է իր առաջին՝ վավերական ատաղձով ստեղծված գեղարվեստական երկերը («Պատ-ըմ կա՛թ», «Ճալագ վուրդունի», «Նորածինը», «Փշուր-ըմ խա՛ց», «Բա- շուն»): Դրանք տպագրվում են «Մշակ»-ում:

Գրողի կենսագրության մյուս կարևոր դրվագը նրա ուսումնառության շրջանն է Եվրոպայում: 1898 թվականին մա ընդունվում է Լոզանի /Շվեյցարիա/ համալսարանի պատմափիլիսոփայության բաժինը: Պատմության և փիլիսոփայության դոկտորի աս- տիճանով այս բարձրագույն կրթական հաստատությանը հրաժեշտ տալուց հետո հա- մաշխարհային գրականության պատմության դասախոսություններ է լսել Փարիզի Մորբոնի համալսարանում: Ուսումնառությանը զուգընթաց մա բեղմնավոր ստեղծա- գործական գործունեությամբ է զբաղվում: Այդ տարիներին Ժնև տեղափոխված Հայ հեղափոխական դաշնակցություն կուսակցության նշանավոր հիմնադիրներից մեկի՝ Զ.Միքայելյանի հորդորների, ֆիդայական շարժման ու պայքարի մասին նրա կողմից «ժում մյութ» տրամադրելու շնորհիվ, գրում և նրա խմբագրած «Դրոշակ» պաշտոնա- քերթի էջերում տպագրում է «Ազատության ճանապարհին» շարքի առաջին երկերը: Գրում է այլ ստեղծագործություններ, որոնք տպագրվում են Թիֆլիսի հայ մամուլում: Հատկապես գրական առատ հումքի տարիներ եղան նրա համար 1900-ական թվա- կանները: Ուսումնառությունն ավարտելուց հետո /1902/ մա գալիս է Թիֆլիս: Աշխա- տում է «Մուրճ»-ի խմբագրությունում: Ժամանակի հայկական պարբերականներում /«Մշակ», «Մուրճ», «Հասկեր»/ և առանձին գրքերով տպագրվում են նրա պատմվածք- ներն ու վիպակները /«Պատկերներ», 1900, «Ճեղքներ» /1902/, «Արագը»/1904/, «Ազա- տության ճանապարհին»/1906/, «Կյանքի վեպը» /1908/ ժողովածուն, «Մրրիկի սուրբը» /1903/, «Լուսություն» /1904/ վեպերը, ողեգրությունները /«Շվեյցարական գյուղը», «Ի- տալիայում», «Դեպի Անի»/:

Ուշագրավ է այն իրողությունը, որ 1904 թվականին Անիի ավերակները դիտելու կապակցությամբ Ահարոնյանը եղել է Ալեքսանդրապոլում: Նա իր տպավորություննե- րը գրի է առել «Դեպի Անի»¹ ողեգրության մեջ: Գրողը լավ տպավորություն է ստացել քաղաքի արհեստավորների թաղամասից, ջերմ խոսքերով է արտահայտվել տեղի բնակչության շրջանում ազգային ավանդույթները պահպանվելու կապակցությամբ: Մեծ բանաստեղծ Ավ.Խաչատրյանի հետ Անիի ավերակները դիտելու մեկնած գրողը ցավով է նկարագրում անցած ճանապարհին հանդիպած գյուղերի ու գյուղացիների անմխիթար վիճակը: Ի հակադրություն տխուր ներկայի՝ Եվրոպայում բարձր կրթու- քյուն ստացած ու շրջագայած Ահարոնյանն իր հիացմունքն ու հպարտությունն է ար- տահայտում Անիի փառահեղ շինությունների ավերակներից ստացած տպավորու- քյունների մասին:

Ահարոնյանն այս շրջանից հանդես է գալիս մա որպես ճանաչված հասարա- կական-քաղաքական գործիչ, դաշնակցության ակտիվ անդամներից մեկը: «1901-02-ին մասնակցել է դաշնակցության և հնչակյան կուսակցության միավորման նպատակով նրանց միջև տարվող բանակցություններին, 1902-ին՝ համիդյան բռնակալության դեմ

¹ Ա. Ահարոնյան, Ժողովածու երկերի, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1948, /Թեհրան, «Արմեն» հրատ./, հ. է, էջ 9-67:

ընդհանուր ճակատ կազմելու օսմանյան ընդդիմադիր կուսակցությունների ու կազմակերպությունների առաջին համագումարին: Հայկական պատվիրակության կազմում եղել է Հաազայի/1907/ խաղաղության կոնֆերանսում, ներկայացրել Հայկ. հարցի լուծման խնդրագիրը»²: 1907-09-ին Ա.Ահարոնյանը նշանակվում է Թիֆլիսի Ներսիսյան դպրոցի տնօրեն: Ինչպես որդին է նշում, Ահարոնյանը և Վրաստանի հայոց հոգևոր առաջնորդ Գաբրելին արքեպիսկոպոս Սաթունյանը ջանքեր են գործադրում և հայ մեծահարուստ Ա.Մանթաշյանի դրամական աջակցությամբ կառուցում են Ներսիսյան դպրոցի նոր շենքը: Այս տարիներին /1905-08թթ./ գրել է նաև մանկական պատմվածքներ, որոնք տպագրվել են «Հասկեր» ամսագրում, դրամաներ՝ «Արցունքի հովիտ» /գրվել և բեմադրվել է 1906թ., առանձին գրքով տպագրվել է 1907թ., Բաքվում/, «Ուխտվածները», «Մև թռչունը»/1908/, «Պատրանքներ կամ մեռելները խոսում են»: Վերջինը Թիֆլիսում բեմադրվել է 1911 թ. դեկտեմբերի 12-ին, առաջին անգամ տպագրվել Երևանում լույս տեսնող «Նորք» հանդեսի 2003 թ. առաջին համարում, էջ 119 -150/:

1909թ. մայիսին, այսպես կոչված, «դաշնակցության» գործով բազմաթիվ հայ գործիչների հետ բանտարկում են նաև Ահարոնյանին: Նա լինում է Թիֆլիսի, Բաքվի, Ռոստովի, Նովոչերկասկի բանտերում: Ի վերջո ազատվում է 1911թ. և Արևմտյան Հայաստանով, ուր առաջին անգամ էր լինում, տեղափոխվում է Եվրոպա և այստեղ ապրում մինչև 1916 թ.: Այս շրջանում է նա գրել «Անդունդը», «Ճափարի մեջ», «Մոխիրների տակից» վիպակները, ինչպես նաև իր անձնական վերապրումներով պատկերված, ցարական բանտաշխարհն արտացոլող «Մարդագ խեչոն», «Պարտվածները», «Իմ բանտը» երկերը: Այս տարիների գործերից ուշագրավ են նաև «Երագներիս աշխարհը» /1910-11/, «Արևմտյան մամակներ», «Թափառումներ - խոհեր» /1913-14/ ուղեգրությունները:

Երբ դադարում են նրա հանդես քաղաքական հալածանքները, նա վերադառնում է Թիֆլիս, մասնակցում ազգային հասարակական կյանքի գործընթացներին: 1917թ. ճանաչված գործիչն ու գրողն ընտրվում է Հայոց ազգային խորհրդի նախագահ: Իսկ երբ հիմնվում է Հայաստանի Առաջին հանրապետությունը, մի որոշ ժամանակ անց /1919թ./ Ահարոնյանն ընտրվում է նախ՝ խորհրդարանի անդամ, ապա՝ նաև նախագահ: 1919 թ. հունիսից նա արդեն խորհրդարանի նախագահի կարգավիճակով էր ղեկավարում Հայաստանի Հանրապետության պատվիրակությունը 1919-1920թթ. Փարիզի հաշտության կոնֆերանսում: 1920թ. օգոստոսի 10-ին ստորագրել է Սևրի հաշտության պայմանագիրը: Մասնակցել է 1921թ. Լոնդոնի կոնֆերանսին, իսկ 1922-23 թթ.՝ Լոզանի կոնֆերանսին: Վերոհիշյալ կոնֆերանսներում իր առաքելության, ինչպես նաև տարբեր երկրների ղեկավարների, ԱՄՆ-ի նախագահ Վ.Վիլսոնի, մի շարք դիվանագետների հետ հանդիպումների մասին նա գրել է իր քաղաքական օրագրում, որը տպագրվել է «Մարդաբանության մինչև Սևր և Լոզան» վերնագրով /Բոստոն, 1943թ./: Լոզանի կոնֆերանսը վիժեցրեց Արևմտյան Հայաստանի տարածքները հայերին վերադարձնելու խնդիրը: Ահարոնյանը, դաշնակիցներին և Խորհրդային Ռուսաստանի արտաքին գործերի կոմիսար Գ.Չիչերինին ուղղելով իր բողոքագրերը, հեռացավ քաղաքական գործունեության ասպարեզից:

1923թ. հետո նա հիմնականում զբաղվել է գրական-ստեղծագործական աշխատանքով, ըստ էության, հայտնվելով սփյուռքահայ գրականության լինելության գործընթացի մեջ՝ իբրև վտարանդի գրող: Այս շրջանում նրա գեղարվեստական արձակը մի նոր որակ է ձեռք բերում: Լինելով գրական նշանակալի ճանաչարհ անցած հեղինակավոր գրող՝ Ահարոնյանն անձամբ է հայտնվում սփյուռքահայի կացության ու հոգեվիճակի մեջ: Նա իր արձակ երկերի նոր հեքստներով շարունակում է բացահայտել ու

² Հայկական հարց: Հանրագիտարան, Եր., 1996, էջ 26:

գեղարվեստորեն մարմնավորել հայ մաքուր բարոյափոփոխական յուրահատկությունները: Դիտարկում ու գեղարվեստորեն ամրագրում է ազգային արժեքների, հայրենի ավանդույթների հետ կապի, աշխարհի հետ հայ մաքուր բազմազան առնչությունները: Ահարոնյանի այս տարիների ստեղծագործություններն աղերսներ ունեն սփյուռքահայ գրականության «կարոտի» ու «նահանջի» ուղղությունների հետ: Գրողն իր արձակ գործերում արծարծել է նաև իրեն հետաքրքրող բարոյափոփոխական բազմազան այլ խնդիրներ: Ահարոնյանի սփյուռքյան շրջանի ստեղծագործությունների մեջ առանձնանում է Փարիզում լույս տեսած «Իմ գիրքը» ինքնակենսագրական վեպն իր երկու մասերով /«Մանկություն», 1927թ., «Պատանեկություն», 1930թ./: Այս տարիներին գրողի մի շարք փորձածավալ գեղարվեստական ստեղծագործություններն ու զանազան գրական, պատմագիտական, քաղաքական հոդվածները տպագրվել են հիմնականում Բոստոնի «Հայրենիք» ամսագրի էջերում և առանձին գրքերով: Դրանց թվում են «Դամփորդը»/1926/ ժողովածուի մեջ ամփոփված վիպակները, «Ոսկի հեքիաթ» դրամայի մի հատվածը /3-րդ և 4-րդ գործողությունները/ /1938թ., «Հայրենիք», թիվ 3/, «Քրիստափոր Միքայելյան» /1925/, «Անդրանիկ»/1927/երկերը: Ուշարժան գրականագիտական- մշակութաբանական հոդվածներից են՝ «Արիական լույսը հայոց աշխարհում» /1925/, «Հայկական հին հավատալիքները» /1939/, «Բաֆֆի», «Կոստան Զարյան», «Տատրագոմի հարսը» /1930/: Նկատենք, որ Կ.Զարյանը 1930 թ. Բոստոնում լույս տեսնող «Հայրենիք» ամսագրում, ապա առանձին գրքով տպագրված իր պոեմը ընծայագրել է «Ա.Ահարոնյանին»: Հայտնի է, որ պոեմի մասին սփյուռքահայ մամուլում հակասական՝ թեր և դեմ կարծիքներ են արտահայտվել: Ահարոնյանն առաջիններից մեկն էր, որ հեղինակի պոեզիայի այս գլոխգործոցի մասին արտահայտվեց դրականորեն: Տեսավ ավանդական թեմայի ինքնատիպ գեղարվեստական մշակում և արտահայտություն, արևմտահայության դաժան կյանքի մեջ մարդկային հոգու, սիրտ պահանջի, օտարի ճնշումների դեմ պայքարելու բարդ ու հակասական վիճակների արտացոլում: Նրան հատկապես գրավում էր բռնակալության դեմ ֆիդայիների հերոսական ընդվզման պատկերումը:

1930թ. սփյուռքահայ գաղթօջախներում լայնորեն նշվեց Ա.Ահարոնյանի գրական-ստեղծագործական գործունեության 40-ամյակը: Այդ մտահղացումն առաջացել էր Փարիզում համախմբված հայ մտավորականների շրջանում դեռևս մեկ տարի առաջ: Հոբելյանական կենտրոնական համձնաժողովի գործադիր մարմնի ատենապետ է ընտրվում եվրոպական գիտական շրջաններում ճանաչման արժանացած նշանավոր պատմաբան Նիկողայոս Ադոնցը: 1930թ. մայիսի 10-ին Փարիզում՝ Սորբոնի համալսարանի հանդիսությունների մեծ դահլիճում, տեղի է ունենում գլխավոր միջոցառումը: «Բառիս բուն իմաստով Ֆրանսիայի գրական ողջ ընտրանին, քաղաքական ու պետական շատ գործիչներ, հասարակայնության ներկայացուցիչներ /ֆրանսիացի և հայ/ մասնակիցը դարձան փոստալիստ, աստանդական գրողի մեծարանքի այդ հիասքանչ ցույցին: Նիստը բացեց Հոբելյանական կենտրոնական համձնաժողովի գործադիր մարմնի ատենապետ Ն.Ադոնցը: Այնուհետև ելույթներ ունեցան ֆրանսիացի և հայ բազմաթիվ բանաստեղծներ: Երեկոն եզրափակվեց հոբելյանական ճոխ համերգով»³: Միջոցառումն, անշուշտ, ուներ նաև քաղաքական ենթատեքստ: Եվրոպայի գիտական, մշակութային կենտրոն Ֆրանսիայի մայրաքաղաքում մեծարվում էր իր հայրենիքում՝ Խորհրդային Հայաստանում մերժված ու «արգելված» գրողը: Իր խոսքում Ա.Ահարոնյանը, համեստորեն գնահատելով սեփական գրական վաստակը, սահմանում է իր գրական դավանանքի մարդասիրական էությունը, արտահայտում մեծ հավատ դեպի ամայացած հայրենիք հայության դարձի հանդեսը:

³ Տես՝ «Գրական թերթ», Ե, 2000, սեպտեմբերի 1-15:

Ահաբռնյանի հայրենամկեր, ստեղծագործական բեղուն գործունեությունն ընդհատվում է 1934 թ. փետրվարի 11-ին: Ինչպես վկայում է Վ.Ահաբռնյանը, գրողը 1928թ. մի թեթև կաթված էր ունեցել, և բժիշկները խորհուրդ էին տվել խուսափել երկարատև աշխատանքից ու հոգեկան հուզումներից: Բայց ահա 1934թ. Բելյուրի Հայկական ճամբարանին օգնության կազմակերպելու համար նա առաջարկում է մի հանդես կազմակերպել Մարսելում, որին խոստանում է անձամբ մասնակցել: Անտեսելով մտերիմների հորդորները՝ նա գնում է Մարսել: Այստեղ՝ փետրվարի 11-ին քաղաքի մեծ դահլիճներից մեկում, մոտ երկու հազար հանդիսականների առջև, հայ ժողովրդի և նրա փառահեղ մշակույթի մասին ռեշումը ելույթի ժամանակ նա կաթվածահար է լինում: Իր խոսքում Ահաբռնյանը վստահեցնում էր իր ունկնդիրներին, որ հայ ժողովուրդն իր մշակույթով է կարողացել պահպանել իր ինքնությունը: Իսկ մշակույթը լիարժեք կերպով ստեղծվում է հայրենի հողի վրա, ժողովրդի կենսագործունեության միջավայրում: «Եվ այսպես, - ասում է նա, - մշակույթը հայկական գաղութների համար, նա քամք է: Մշակույթը հողից է ծնվում, հողն է կերպարանը, բնությունն և դրոշմ տալիս նրան: Մշակույթը ժողովրդին տալիս է լեզու, գեղեցկություն, ճշմարտություն: Դարերի ընթացքին մեր ժողովուրդը երկնեց և լույս աշխարհի բերեց անմատչելի գեղեցկություններ, սրբազան և տիտան արժեքներ: Իր ուրախության և վշտի երգերով, սահմուկեցուցիչ և անասելի փոթորիկների միջից բերեց և մինչև այստեղ հասցրեց մեր մշակույթը: Բայց մենք, ցան ու ցրիվ եղած, ո՞ր երկրի մեջ պիտի դնենք այդ ավանդը, հայ մշակույթը: Բալկանների՞ մեջ, թե՞ Սիուրիա կամ Ամերիկա: Ո՛չ, միայն ու միայն հայրենիքի մեջ»¹:

Ահաբռնյանը խորհրդահայ վարչակարգի ու նրա ներքին քաղաքականության հանդեպ թեև քննադատաբար էր վերաբերվում, բայցև համոզված էր, որ Խորհրդային Հայաստանը հայի հայրենիքի մի մասն է, առանց որի գաղթօջախների հայությունը չի կարողանա պահպանել իր ազգային դեմքը: Ուստի նա շեշտում էր. «Ժողովուրդ Հայոց, գիտակցի՛ր, որ սպասման վիճակ է այս: Հավատա՛, որ պիտի վերադառնաս քո պապերի, արիարանց քաջերի երկիրը: Եկել ենք այստեղ չմնալու համար, եկել ենք վերադառնալու համար: Մենք գաղութների մեջ պիտի դառնանք ամբապնդման և զորացման մեկ-մեկ ազդակներ մեր հայրենիքի համար, որ կա Արարատյան Աշխարհի մեջ: Գիտցի՛ր, հայ՝ ժողովուրդ, որ արժեք ես դու և խոսք ունիս ասելու այս նամարդ աշխարհին»²: Կաթվածահար վիճակում Ահաբռնյանն ապրում է ևս 14 տարի՝ այդ ընթացքում առանց ստեղծագործել կարողանալու: 1946 թ. գաղթօջախներում նշվում է նաև գրողի ծննդյան 80-ամյակը: Ահաբռնյանը մահացել է 1948 թ. և մեծ շուքով թաղվել Փարիզի Պեր Լաշեզ գերեզմանոցում:

Ահաբռնյանը բազմաժանր գրող է: Նա գրել է արձակ, քնարական, դրամատիկական ստեղծագործություններ: 1940-50-ական թվականներին նրա որդու՝ Վ.Ահաբռնյանի ջանքերով և «Խրատարակիչ հանձնախմբի» աջակցությամբ՝ ճանաչված գրողի ստեղծագործությունները տպագրվում են տասը հատորով: Նույնը 1980-ական թթ. վերահրատարակվում է Թեհրանում: Բայց և այնպես տասնհատորյակը ակնհայտ կերպով չի ընդգրկում գրողի ողջ գեղարվեստական ժառանգությունը: Դրա մի մասը մնացել է ժամանակի հայկական մամուլի էջերում: Ահաբռնյանի որոշ ստեղծագործություններ տպագրվել են Վաստակավոր, Դարիք, Կուրբաթ-Հարուն, Ա.Ա., Avesta ծածկանուններով:

Խորհրդային իշխանությունների կողմից համարվելով սոսկ պարսավանքի արժանի գրող և մտավորական՝ Խորհրդային Հայաստանում նրան ստեղծագործությունները չեն տպագրվել: Հետխորհրդային տարիներին ստեղծված բարենպաստ հանգա-

¹ Վ.Ահաբռնյան, Ժողովածու երկերի, Թեհրան, 1982, հ.1, էջ 67:

² Վ.Ահաբռնյան, Ժողովածու երկերի, Թեհրան, 1982, հ.հ. 1-10:

մանքներում հնարավոր եղավ հրատարակել նրա երկերի մի մասը, ինչը պետք է անրավարար համարել: Ճանաչված գրողի գեղարվեստական արձակը «Խալիարի մեջ» /1991/ վերնագրով երկհատորանոց ժողովածուով ներկայացնելը, հուսով ենք, այդ գործի լույս սկիզբը պետք է համարվի: Ա.Ահարոնյանի գրական ժառանգության, մասնավորապես նրա գեղարվեստական արձակի նկատմամբ իրարամերժ, տարամետ կարծիքներն այսօր հետազոտողին պարտադրում են նախ և առաջ լինել իրատես, քանի որ գրողի ժամանակակիցները և հետմորդները նրան երբեմն դավաճել կամ պարսավել են՝ նաև քաղաքական ու կուսակցական մեղ, կողմնակալ շահերից ելնելով:

Ա.Ահարոնյանի գեղարվեստական որոշ երկեր /դեռևս նրա կենդանության օրոք/ քարգնանվել են օտար լեզուներով, այդ թվում՝ ֆրանսերեն, ռուսերեն, գերմաներեն, անգլերեն, իտալերեն, չեխերեն, վրացերեն, բուլղարերեն, հունարեն, իսպաներեն:

ЖИЗНЬ И ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ТВОРЧЕСТВА АВЕТИСА АГАРОНЯНА

Резюме

Г. Хачикян

Охарактеризованы тематические, идеологические и художественные особенности творчества знаменитого армянского писателя А.Агароняна, подобающе не оцененного в советский период за свои политические взгляды и деятельность. Представлены важные отрывки из его биографии. Подчеркнуты усилия писателя и государственного деятеля А.Агароняна, приложенные им на пользу своему народу и в политической жизни, и в литературе в первые десятилетия 20-ого века. Упомянуты ценные произведения, созданные им в разных литературных жанрах. Отмечено также на каких иностранных языках и под какими псевдонимами они напечатаны.